

Vedecký článok / Scientific article

Recenzované / Review: 29. 11. 2024

Akceptované / Accepted: 13. 12. 2024

<https://doi.org/10.24040/eas.2024.25.2.107-128>

Rozdelenie vidieckeho a mestského obyvateľstva v závislosti od volebných preferencií s využitím tekutej a pevnej modernity ako analytického rámca

Division of rural and urban populations based on electoral preferences using liquid and solid modernity as an analytical framework

David Cole^a, Marta Valihorová^b, Mária Murray Svidroňová^{c*}

^a Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, ORCID: 0000-0003-3029-1796

^b Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, ORCID: 0000-0003-0604-1404

^c Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, ORCID: 0000-0002-4414-479X

Abstrakt: Zygmunt Bauman zaviedol pojem „tekutá modernita“ na charakterizovanie meniacich sa životných štýlov typických pre mestské centrá. Alternatívou je „pevná modernita“, ktorú opisuje ako snahu o stabilitu a zachovanie tradície - koncept typický pre vidiecke oblasti. Keďže vidiek sa považuje za protiklad mesta, obyvatelia vidieka sú vnímaní skôr ako ľudia, ktorí sa venujú poľnohospodárstvu, ťažbe surovín alebo iným činnostiam priamo spojeným s pôdou v prírodnom prostredí. Takýto pohľad však prehliada ekonomické prepojenie mnohých vidieckych oblastí s veľkými aj malými mestami a vytvára tiež predpoklady pre rozdielne volebné preferencie. V štúdiu sme vychádzali z údajov o poštových smerovacích číslach uvedených v 3,3 milióna pracovných zmlúv v rámci Sociálnej poisťovne. S ich pomocou sme zisťovali, kde ľudia pracujú a kde bývajú. Tieto údaje sme potom porovnali s údajmi o volebnom hlasovaní v mestách podľa toho, ako sú obyvatelia ekonomickými väzbami prepojení s vidieckymi oblasťami. Cieľom príspevku je identifikovať vidiecke oblasti podľa napojenosti na mestské centrá a odmerať voličské odchýlky medzi vidieckym a mestským prostredím. Tento rozdiel môže byť skreslený, ak je ekonomické prepojenie obyvateľa vidieka spojené s mestom. Po identifikovaní mestských centier v každom z ôsmich krajov sme merali voličské preferencie vo vidieckych oblastiach. Zistili sme, že takzvané vidiecke regióny majú veľmi podobné výsledky hlasovania bez ohľadu na to, akú mieru prepojenosti s mestom majú ich obyvatelia. Podľa našich záverov s decentralizáciou a presunom obyvateľstva z mestského prostredia do vidieckeho prostredia rastie túžba po pevnej modernite a s ňou aj po populistickjšom hlasovaní.

KLúčové slová: volebné návyky, rozdiely v hlasovaní mesto-vidiek, voľby, Slovensko

JEL klasifikácia: O18, D72

* Korešpondujúci autor: Mária Murray Svidroňová

Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica, Slovakia

e-mail: maria.murraysvidronova@umb.sk

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

Úvod

Za posledných niekoľko rokov sa na rozdiely medzi mestom a vidiekom nahliadalo priam dichotomicky. To vytváralo rozdelenie „my vs oni“ medzi miestami s nízkou a vysokou hustotou osídlenia. Platí to najmä v súvislosti s neustále rastúcou mierou urbanizácie, s ňou spojeným opúšťaním vidieckych oblastí a deindustrializáciou. Narastajúce problémy vidieckych oblastí na Slovensku spôsobili postupný odliv ekonomicky aktívnych ľudí do miest alebo mestských oblastí (Klimovský, 2010). V súčasnosti 55% svetovej populácie sídli v mestách, pričom sa očakáva, že do roku 2050 sa tento podiel zvýši na 68 % (OSN, 2020). Dichotomické delenie ovplyvňuje aj kvalitu života (Petrovič a Maturkanič, 2022) či úroveň zdravia (Dahly a Adair, 2007). Medzi vidiekom a mestom od nepamäti dochádza k rozporom, ktoré súviseli aj s politickým rozkolom a straníckou polarizáciou (Taylor a kol., 2023). Z vizuálneho hľadiska je pomerne jednoduché definovať vidiek ako skôr bukolický, v prírodnom alebo pastierskom prostredí, kde sa veľká časť obyvateľov venuje poľnohospodárstvu, ťažbe nerastných surovín alebo práci v továrni. Pre strednú Európu a jej socialistickú históriu boli charakteristické obytné paneláky s vysokou hustotou obyvateľstva, ktoré sa stali jasnou deliacou čiarou medzi mestom a vidiekom. Tradičný prístup rozlišovania medzi mestom a vidiekom má však vďaka novým formám urbanizácie a zmenám osídlenia určité nedostatky (Champion a Hugo, 2017). Dnes je rozdiel medzi vidiekom a mestom menej viditeľný z dôvodu suburbanizácie/exurbanizácie, väčšieho počtu maloobchodov vo vzdialenejších mestách a intenzívnejšej výstavbe diaľnic a rýchlostných ciest (skrátene času/vzdialenosti cestovania vlastným automobilom). Predmestia a prilahlé mestské oblasti, ktoré nie sú typicky mestské ani vidiecke, tak predstavujú ďalšiu možnosť bývania.

Delenie na mesto/vidiek sa tak v rozvinutých, ako aj v rozvojových krajinách stáva čoraz zložitejším, pretože tieto rozdiely sa stále viac zmazávajú vzhľadom na priestorové, sociálne, ekonomické aj kultúrne podmienky, t. j. vzhľadom na „životné okolnosti“ (Konjar a kol., 2018). Vonkajší vizuál vidieka je zavádzajúci, pretože vidiecke oblasti zrejme obývajú jednotlivci, ktorých ekonomické aktivity sú napojené na mestá. To vyvoláva otázku, ako ďaleko do vidieckeho prostredia zasahuje mesto, prinajmenšom z hľadiska ekonomickej sily. Z toho zasa vyplýva druhá otázka, či silné ekonomické prepojenie s mestom mení voličský vzorec/model obyvateľov vidieka. Na zistenie prepojenosti vidieka s mestskými centrami sme použili údaje o 3,3 miliónoch zamestnancov evidovaných v Sociálnej poisťovni v roku 2023. Tieto údaje vychádzali z poštových smerovacích čísel miest, kde títo ľudia bývajú, a poštových smerovacích čísel ich mzdových učtární (adres ich zamestnávateľov). Forma ekonomickej

prepojenosti s mestami (veľkými aj malými) sa potom porovnávala s údajmi o poslednom hlasovaní v parlamentných voľbách (jeseň 2023), prezidentských voľbách (jar 2024) a voľbách do Európskej Únie (leto 2024). Na základe týchto zistení sme mohli určiť mieru odklonu od mestských centier jednotlivých regiónov a s týmito informáciami určiť mieru rozdelenia volebných preferencií vidieka a mesta podľa ekonomickej prepojenosti jednotlivých vidieckych poštových smerovacích čísel.

Bolo tiež potrebné určiť mieru afiliácie k určitým politickým názorom, pretože rozdiely medzi ľavicou a pravitou sa podľa viacerých autorov postupne vytrácajú (napr. Klimovský, 2022). To isté platí pre delenie na progresívny/populistický a konzervatívny/liberálny prúd. Na účel inovatívneho popisu rozdelenia politických názorov preto zavádzame koncept tekutej a pevnej modernity, ktorý vychádza z teórie Zygmunda Baumana (2000, 2008). Hlavnou motiváciou pre uskutočnenie tohto výskumu bola snaha zistiť, čo vlastne možno označiť za vidiecke oblasti na Slovensku a identifikovať volebné odchýlky vo vidieckom a mestskom prostredí v rámci konceptu tekutej a pevnej modernity.

1 Teoretické východiská

Účasť občanov v demokratických voľbách je dôležitým základným politickým činom (Anderson a Stephenson, 2010). Otázka „kto vyhral“ je druhoradá v porovnaní s otázkou, prečo ľudia hlasovali tak, ako hlasovali, a aké následky budú mať výsledky volieb (Sabharwal, 2017). Na pochopenie volebnej dynamiky je dôležité rozumieť kontextu volebných preferencií (Pryby & Scavo, 2004). V posledných rokoch výrazne vzrástol počet protestných hlasov, hlasov pre populistické strany a, konkrétne v prípade Európy, hlasov pre strany, ktoré sú proti európskej integrácii. Väčšina existujúcich výskumov sa zaoberala charakteristikami voličov, najmä ich hodnotami, vzdelaním a vekom, ale aj ich ekonomickou neistotou, ktoré môžu byť príčinami tohto trendu (de Dominicis a kol., 2020). Niektoré štúdie sa zaoberajú rozdielnosťami medzi mestom a vidiekom, ktoré vidieť na volebných výsledkoch rôznych krajín ako Francúzsko, Poľsko, Švajčiarsko a Spojené kráľovstvo (Emanuele, 2017; Marcinkiewicz, 2018; Rodríguez-Pose, 2018; Valero, 2022). Napríklad hnutie „gilets jaunes“ (žlté vesty) vo Francúzsku bolo iniciované rastúcimi cenami energií a energetickými daňami, ktoré neprímerane postihli obyvateľov vidieka a poľnohospodárov (Chamorel, 2019).

Pokiaľ ide o rozdiely medzi mestom a vidiekom, politické a sociologické výskumy sa zameriavajú aj na správanie voličov, ktorí sú rozdelení na dva relatívne autonómne segmenty. Vzhľadom na poľské parlamentné voľby Shabad a Slomczynski (1999) uvádzajú, že voliči žijúci na vidieku sa identifikujú s hodnotami populizmu, paternalizmu a postsocialistických

politických formácií pretrvávajúcich v poľskom straníckom systéme. Krivý (2000) dospel k podobným záverom v súvislosti s hodnotovým a ideovým základom voličov na slovenskom vidieku. Preto neprekvapuje zistenie, že dôvera v tradičné cirkevné inštitúcie je typická pre vidiecke prostredie. Prekvapením je naopak oddanosť občanov vidieka voči štátnym inštitúciám, ich činnosti a rozhodnutiam vzhľadom na to, že transformačné procesy mali najväčší dopad na vidiek (a nie vždy pozitívny).

Existencia hodnotovej, ideologickej, tematickej a voličskej roztrieštenosti na politickej úrovni je jedným zo základných predpokladov rozdelenia voličov. V prípade postsocialistických krajín výsledky viacerých štúdií potvrdili skutočnosť, že mestskí voliči prejavujú v porovnaní s obyvateľmi vidieka vyšší záujem o politické otázky, častejšie o nich diskutujú a v konečnom dôsledku sú schopní efektívnejšie formovať svoje politické postoje. Práve voliči z vidieka sa však viac zapájajú do samotných volieb svojou aktívnou účasťou (Plešivčák, 2014). Čo sa týka Slovenska, najmä v 90. rokoch 20. storočia existoval jasný rozdiel medzi mestským a vidieckym prostredím, pokiaľ ide o výsledky komunálnych volieb. Tento rozdiel sa však v nedávnych komunálnych voľbách začal vytrácať. Zatiaľ čo vidiecke politické prostredie bývalo oveľa menej konkurenčné, fenomén opätovného zvolenia toho istého kandidáta sa stal bežným aj v mestských centrách. Podobný trend možno pozorovať aj u nezávislých ženských kandidátok: ich zastúpenie na miestnej úrovni sa postupne zvyšuje v malých obciach aj mestských centrách (Klimovský, 2022).

Kaufman (2021) pripúšťa možnosť, že dôvodom pre rozdielne volebné správanie voličov vidieka a mesta je rastúci sociálny konzervativizmus vidieckych voličov. Analýza údajov z panelovej štúdie Cooperative Congressional Election Study 2010-2014 porovnáva ideologické vymedzenie a jeho stabilitu u Američanov z vidieka, predmestí a miest. Výsledky ukázali, že vidiecki a mestskí respondenti majú odlišné politické názory. Mettler a Brown (2022) sa na túto problematiku pozreli z hľadiska polarizácie. Politické inštitúcie vplyvajú na riedko osídlené miesta, v ktorých dominuje jedna politická strana, čím rastú sociálne rozdiely a rozdiely medzi „my“ a „oni“, a vyvolávajú tak nespokojnosť s ekonomickými zmenami vo vidieckych územiach.

Pri opise rozdielov medzi neustále sa meniacimi dvoma politickými tábormi sa opierame o sociológa Zygmunta Baumana (2000) a jeho koncepciu modernity, ktorá je pevná aj tekutá. Bauman (2000) vychádza z fyzikálnych zákonov. Tekutosť je vlastnosť kvapalín a plynov. Od pevných látok sa líšia tým, že v pokoji nedokážu klásť odpor tangenciálnej sile, ktorej pôsobením sa ich tvar neustále mení. Pevnosť je zasa pojem, ktorý označuje stabilitu pevných látok - odpor, ktorý kladú pri oddeľovaní atómov.

Sociologická teória Zygmunta Baumana, hoci do istej miery problematická, je aj naďalej dôležitá a potenciálne užitočná pri uvažovaní o súčasných zmenách a transformáciách. Baumanovo poňatie modernity sa často cituje aj v akademickej literatúre (Garett, 2011). Pevná modernita zdôrazňuje spoločenský poriadok, stabilitu a silné inštitúcie (rodina, náboženstvo a štát). Tekutá modernita obsahuje rýchle sociálne zmeny, neistotu a konzumnú kultúru. Bauman uvádza, že tekutá modernita vytvorila koncept „cudzince“, ktorý je zvláštny až exotický, ale zároveň vyvoláva obavy. Tekutá modernita bezvýhradne prijíma globalisticko-konzumnú kultúru a potrebu rýchlych zmien. Prirodzeným domovom pre „tekutého modernistu“ sú veľké metropolitné centrá, ktoré poskytujú veľa možností napredovania a kozmopolitné prostredie s rôznorodým obyvateľstvom. Pevní modernisti nachádzajú svoj domov vo vidieckych oblastiach, kde sa dodržiavajú tradície a „cudzinec“ (prisťahovalec) sa môže javiť podozrivo. Pevný modernista prejavuje obavy z LGBT (z angličtiny lesbian, gay, bisexual, and transgender) osôb, straty národnej identity a rozpadu rodiny. Snaha o zmenu vo vidieckych oblastiach sa vyskytuje menej často. Vo voľbách sa ľudia niekedy prikláňajú k tekutej modernite a inokedy k istotám - pevnej modernite. Striedanie volebných cyklov viedlo v priebehu niekoľkých rokov k zmenám tekutej a pevnej modernity. Označiť „pevný tábor“ ako ten, ktorý je proti zmenám alebo sa vyhýba výhodám moderných technológií by nebolo správne. Bauman (2013) sa odvoláva na talianskeho renesančného architekta Leona Battistu Albertiho, ktorý definuje pojem „pevný“ ako blízky dokonalosti a úplný. Alberti (1991) zdôrazňuje, že pevnosť neznamena len stabilitu, ale aj trvalú krásu, ktorá odolávala zmenám, ktoré prináša čas. To sa týka tak nehmotného, ako aj hmotného sveta. Namiesto štandardných politických pojmov, ako sú ľavica/pravica, konzervatívci/liberáli, ľudovci/progresívci, sa snažíme zaviesť nový rámcujúci prostriedok tekutý alebo pevný. Práve takéto rozdelenie je aplikované v predkladanej prípadovej štúdii na vybraných voľbách v rokoch 2023 a 2024.

Konvenčné politické nálepky ako liberál a konzervatívce môžu mať v rôznych krajinách opačný význam. V strednej Európe sa liberalizmus zvyčajne spája s protrhovými riešeniami, zatiaľ čo konzervativizmus sa viac spája s provládnymi inštitúciami. V Spojených štátoch by to bolo takmer naopak. Na zmiernenie tejto nejednoznačnosti sme zaviedli vyššie uvedený rámcový koncept tekutej a pevnej modernosti:

- tekutá modernita vyjadruje potrebu zmeny, inovácie a kozmopolitnej plurality;
- pevná vyjadruje túžbu po stabilite, inštitúciách a udržiavaní dlhodobých tradícií.

Hoci politické strany vykazujú rôznu mieru týchto vlastností, v záujme zrozumiteľnosti analýzy sme sa rozhodli použiť jednoduchý binárny rámec tekutej alebo pevnej modernity. To sa odráža aj na statuse vytvorených koalíciách/opozíciách.

Je otázkou, ako by sa dala tekutá a pevná modernita formulovať v súlade so zavedenými indexami demokracie. Projekt V-dem (Nord et al, 2024) pridelil Slovensku skóre 0,74 v indexe liberálnej demokracie, resp. 0,82 v indexe volebnej demokracie. Freedom House (Hlatký, 2023) udelil Slovensku známku demokracie na úrovni 5,21 zo 7, čo je o niečo nižšie skóre ako v predchádzajúcom roku (5,25). Pri oboch indexoch platí, že čím vyššie skóre, tým demokratickejšia krajina. Nedá sa povedať, že by tekutá alebo pevná boli vo svojej podstate neliberálne, skôr ide o pohľad na spoločenské záujmy danej doby (pozri Tabuľka 1)

Tabuľka 1 Zložky anti-pluralitného indexu V-dem zarámčované do pevnej a tekutej modernity

Zložky anti-pluralitného indexu	Pevná modernita	Tekutá modernita
Politickí odporcovia	Opozícia je tolerovaná, ale len ak existuje pocit stability a kontroly. Existuje potreba podriadiť sa zavedenému poriadku.	Výzva pre status quo a destabilizácia tradičných mocenských štruktúr. Dôraz na rýchlu prispôsobivosť a schopnosť reagovať.
Politický pluralizmus	Dôraz na hierarchický poriadok. Obmedzenie odchýlok od zakorenenej moci. Reflexia širokej škály hlasov.	Menšia súdržnosť noriem, preto môže byť riadenie zložitejšie / menej predvídateľné.
Práva menšín	Práva menšín sú uznávané, ale sú podriadené národným / tradičným hodnotám.	Existuje širšia výzva na inkluzívnosť / inovácie (ktorých premenlivosť sa môže zdať nekonzistentná / oportunistická).
Odmietanie politického násilia	Odmietanie násilia je uprednostňované v záujme udržiavania poriadku.	Odmietanie násilia je formulované ako morálny imperatív.

Zdroj: vlastné spracovanie a podľa Staffan a kol., 2022

2 Materiál a metódy

Kvantifikovať politické zmeny je náročné. Platí to najmä pre krajiny, v ktorých koexistuje viacero strán a navyše v každom volebnom cykle zanikajú staré a vznikajú zasa nové strany. Je tiež ťažké určiť hranicu medzi mestskými a vidieckymi oblasťami. Táto štúdia sa zaoberá merateľnými kvantitatívnymi faktormi, ktorými možno definovať rozdelenie územia na mesto a vidiek. Následne sa venuje otázkam politického rozdelenia v podmienkach Slovenskej republiky. Slovensko je vhodné na výskum z viacerých dôvodov. Historické udalosti zanechali na Slovensku pomerne rovnomerne rozptýlené osídlenie miest a obcí s výnimkou hlavného mesta Bratislavy. Slovensko s rozlohou 49 034,55 km² a počtom obyvateľov 5 426 352 nám umožňuje zakresliť a kódovať všetky poštové smerovacie čísla na základe geografického typu územia, či už ide o mestské, vidiecke alebo prímestské zóny.

Cieľom príspevku je identifikovať označenie vidieckych oblastí a spôsob merania voličskej odchýlky medzi vidiekom a mestom. Na splnenie cieľa sme si stanovili dve výskumné otázky:

- VO1: Čo môžeme na Slovensku označiť ako vidiek a čo ako mesto z hľadiska ekonomického prepojenia?
- VO2: Vplýva ekonomické prepojenie vidieka a mesta na voličský model obyvateľov vidieka t. j. nakoľko sú vidiecke oblasti „tekuté“?

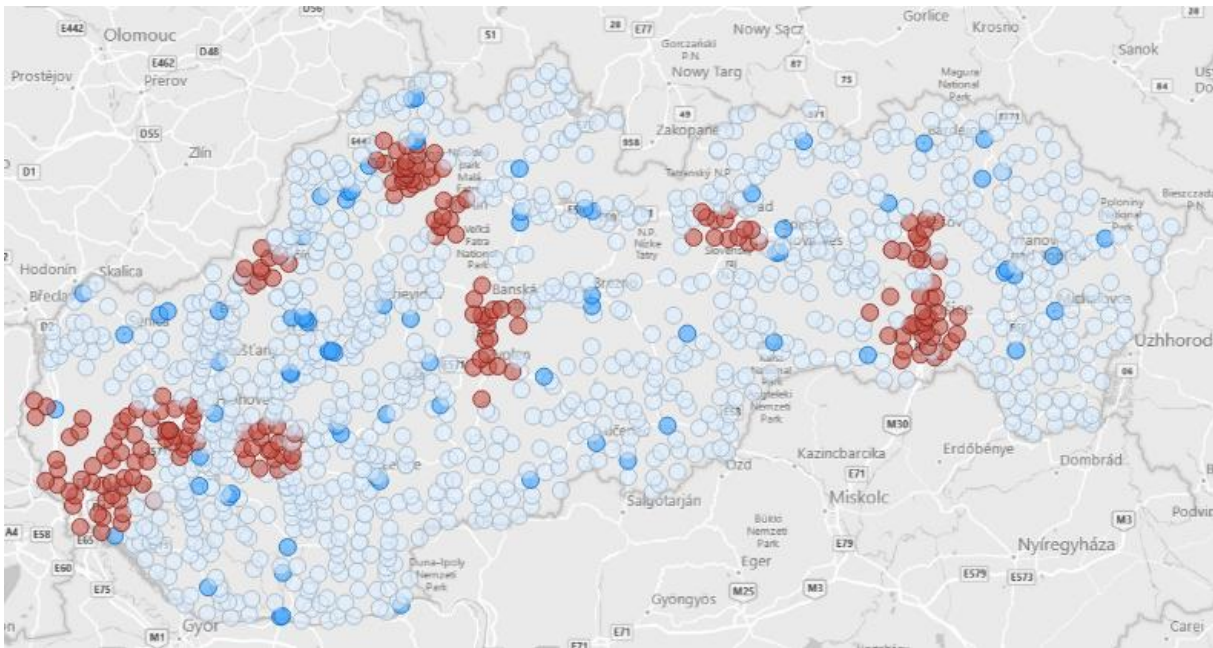
2.1 Determinanty vidieckych oblastí

Pri určovaní vidieckych oblastí sme chceli zistiť úroveň ich ekonomického prepojenia na mestské centrá, pričom sme sa nespoliehali len na hustotu obyvateľstva. Na tento účel sme využili rozsiahlu databázu údajov Slovenskej sociálnej poisťovne. Databázy obsahovali viac ako 3 milióny záznamov o poistení na základe pracovných zmlúv. Tieto údaje obsahovali PSČ bydliska a PSČ sídla zamestnávateľa. Z 3 329 poštových smerovacích čísel 1 264 predstavovalo ucelené oblasti, ktoré sme mohli geograficky lokalizovať. Slovensko je rozdelené na 8 krajov (NUTS 2), z ktorých každý má krajské centrum. Na Slovensku je 10 miest s počtom obyvateľov nad 50 tisíc, pričom iba hlavné mesto Bratislava dosahuje úroveň metropolitného centra (oficiálny počet obyvateľov ~439 tisíc). Kraje sa ďalej delia na 72 okresov, z ktorých každý má okresné mesto (NUTS 3), väčšinou s počtom obyvateľov od 10 do 45 tisíc. Na geolokalizáciu poštových adries jednotlivých oblastí s poštovým smerovacím číslom sme použili MS Power BI. Každé poštové smerovacie číslo (PSČ) bolo zaradené do jednej z nasledujúcich 6 kategórií, ktoré vychádzajú z rámca Funkčných mestských oblastí OECD (2019) a Kódov vidiecko-mestského kontinua USA (USDA, b.d.):

1. Mestské (U) – poštové smerovacie čísla nachádzajúce sa v rámci mestského centra nad 50 tisíc obyvateľov. Celkovo je 11 miest, ktoré môžeme považovať za mestské centrá. Do tejto klasifikácie bolo pridané aj mesto Zvolen (42 tis. obyvateľov), keďže je „susedským“ mestom Banskej Bystrice.
2. Bratislava (UBA) - hlavné mesto Slovenska.
3. Bratislava - prímestská oblasť (UBAc) - predstavuje rozšírené urbanizované územie, ktoré tvorí širšiu bratislavskú metropolitnú oblasť. Prímestská zóna bola obmedzená na oblasti v bezprostrednom okolí Bratislavy a v rámci hraníc Bratislavského kraja (NUTS 2).
4. Prímestská zóna (C) – ide o poštové smerovacie čísla, ktoré susedia s mestským centrom. Klasifikovali sme ich ako obce do 10 km od mestského centra s predĺžením na 15 km v prípade diaľničného spojenia.

5. Mikropolitné centrum (M) - ide o menšie mestá s 10-45 tisíc obyvateľmi (spolu 56 miest). Pre postsocialistické krajiny ako Slovensko sú typické výškové paneláky a centrum mesta. Veľkosť teda nemusí nevyhnutne korešpondovať so stereotypom o vzhľade mesta (t. j. mikropolitné mestá častejšie vyzerajú ako malé mestá). Prímestské zóny v okolí mikropolitných miest boli klasifikované ako vidiecke.
6. Vidiecka (R) - PSČ obcí s menej ako 10 000 obyvateľmi, ktoré nesusedia s mestským centrom. Geografickú identifikáciu PSČ sme určili podľa konkrétnej miestnej pošty, aby sme získali jedinečnú adresu. Niektoré pošty pritom zastrešujú viacero obcí. Z približne 2 800 vidieckych obcí s údajmi o hlasovaní sme mali iba 921 poštových smerovacích čísel s jedinečnou poštovou adresou, na základe ktorej sme mohli určiť ekonomickú prepojenosť (poštové smerovacie číslo zamestnávateľa).

Získali sme tak mapu farebne kódovaných PSČ pre Bratislavu a jej príľahlé prímestské zóny, mestá a ich predmestia, mikropolitné centrá a vidiecke oblasti (obr. 1).

Obrázok 1 Vidiecke PSČ a porovnanie vidieckych /prímestských oblastí

Zdroj: vlastné spracovanie

Treba poznamenať, že PSČ pracoviska nemusí predstavovať adresu pracoviska, t. j. sídlo zamestnávateľa sa môže líšiť od skutočného pracoviska, čo predstavuje obmedzenie nášho výskumu – sme si vedomí, že tak dochádza k určitému skresleniu, ktoré nevieme na základe analyzovaných dát eliminovať.

Mestské centrá, prímestské zóny a mikropolitné oblasti sú variáciami urbanizovaného prostredia, pričom iba 2 mestá na Slovensku majú viac ako 100 tisíc obyvateľov. Otázka je, ako sú vidiecke oblasti prepojené s viac urbanizovanými centrami. Ak má vidiecka oblasť viac ako 50 % ekonomického prepojenia s mestským centrom, potom je táto oblasť vidiecka iba vzhľadom, nie ekonomicky (t. j. vidiecka oblasť sa stáva iba menej obývanou časťou mestskej zóny). Takto klasifikovaných bolo 921 vidieckych oblastí, ktoré rozdeľujeme nasledovne:

1. Vidiecke PSČ s kombinovaným ekonomickým prepojením - menej ako 50% pracovných zmlúv je evidovaných v mestách a väčšina ekonomického prepojenie je len na vidiecke oblasti; spolu 282 oblastí.
2. Vidiecke PSČ s 50% kombinovaným ekonomickým prepojením na mestskú + prímestskú zónu a mikropolitné centrá – mestská dominanta ($U+C+UBA+UBAC > M$); celkom 403 oblastí.
3. Vidiecke PSČ s 50% kombinovaným ekonomickým prepojením na mestské aj mikropolitné centrá – mikropolitná dominanta. $M > (U+C+UBA+UBAc)$; spolu 236 oblastí.

Väčšina skutočne vidieckych oblastí sa nachádza na juhu a východe a niekoľko v severných oblastiach. Zaujímavé je, že 13,8 % vidieckych ekonomických centier vo vzdialenejších oblastiach mesta Bratislavy zahŕňajú aj mestá z dvoch najvýchodnejších regiónov Prešov (11,1 %) a Košice (12,1 %). Ekonomická sila Bratislavy tak zasahuje do všetkých oblastí krajiny.

Mohli sme merať len ekonomické prepojenie obcí, ktoré mali poštu, spolu 959. Ďalej sme hľadali dostupné údaje o hlasovaní, ktoré znížili tento počet na 921 vidieckych PSČ.

2.2 Determinanty volebných odchýlok v krajských mestách

Posledný slovenský volebný cyklus začal parlamentnými voľbami v septembri 2023, pokračoval prezidentskými voľbami v marci 2024 a napokon voľbami do parlamentu EÚ v júni 2024. Víťazné strany týchto volieb označíme ako koalícia a zvyšok ako opozícia.

Od vzniku Slovenska v roku 1993 sa 17 politickým stranám podarilo dosiahnuť 5-percentnú hranicu zastúpenia v parlamente. Tieto strany sa však nepodarilo zjednotiť, a preto na Slovensku naďalej o moc súperí viacero strán, staré zanikajú a zároveň sa stále formujú nové strany. V posledných parlamentných voľbách v septembri 2023 dosiahlo 5 % hranicu 7 strán, pričom ani jednej sa nepodarilo získať 50 % potrebných na zostavenie koalície vlády. V parlamente je 150 kresiel, pričom na získanie väčšiny je potrebných 76. Tabuľka 2 sumarizuje výsledky volieb v rokoch 2023 a 2020. Môžeme konštatovať, že koalícia z roku 2020 sa stala opozíciou v roku 2023.

Tabuľka 2 Výsledky parlamentných volieb v rokoch 2023 a 2020

2023 Slovenské parlamentné voľby						
SMER	Hlas	SNS	OLANO	PS	SAS	KDH
Smer – sociálna demokracia		Slovenská národná strana	Obyčajní ľudia & nezávislí ľudia	Progresívne Slovensko	Sloboda & Solidarita	Kresťansko demokratické hnutie
42 kresiel	32 kresiel	10 kresiel	16 kresiel	27 kresiel	11 kresiel	12 kresiel
Koalícia (<i>pevná</i>)			Opozícia (<i>tekutá</i>)			
2020 Slovenské parlamentné voľby						
SMER	LSNS	OLANO	Sme Rodina	SAS	Za Ľudí	
Smer – sociálna demokracia	Ľudová strana – naše Slovensko	Obyčajní ľudia & nezávislí ľudia	Sme rodina	Sloboda a solidarita	Za ľudí	
38 kresiel	17 kresiel	53 kresiel	17 kresiel	13 kresiel	12 kresiel	
Opozícia (<i>pevná</i>)		Koalícia (<i>tekutá</i>)				

Zdroj: vlastné spracovanie.

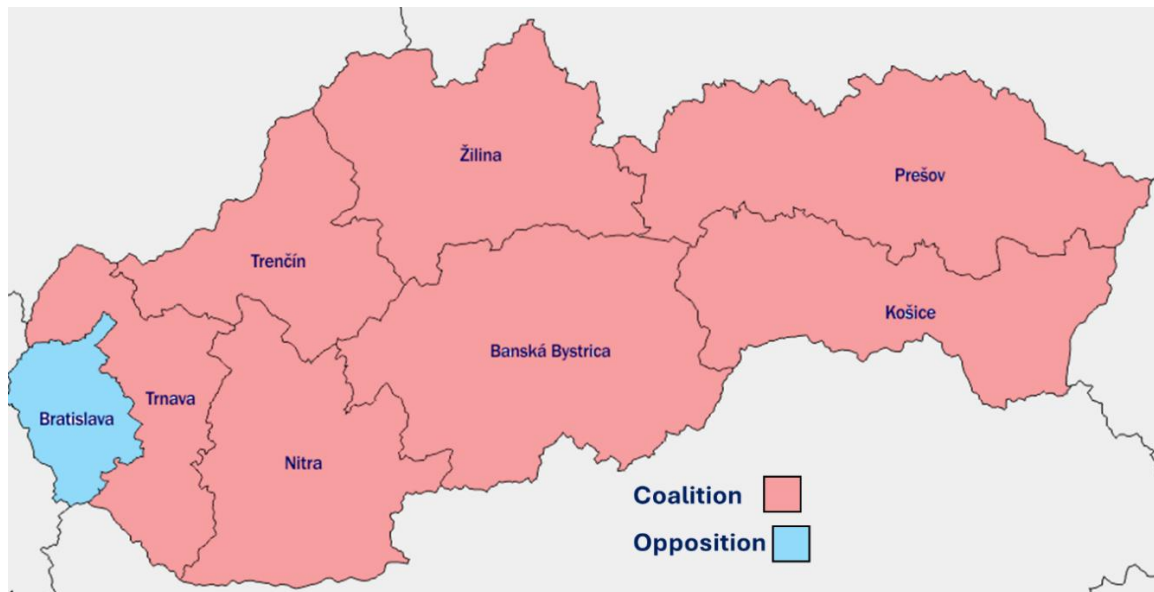
Pri využití tekutej a pevnej modernity ako analytického rámca boli politické strany v tabuľke 2 označené ako pevné alebo tekuté na základe analýzy ich predvolebných programov a prijímaných zákonov, opatrení a nariadení, nie podľa toho, ako sa strany samy označujú. Napr. OĽANO si dávajú prívlastok konzervatívne hnutie, no podľa definície uvedenej v teoretickej časti skôr inklinujú k tekutej modernite vyjadrujúcej potrebu zmien, inovácií a kozmopolitnej plurality než k pevnej, ktorá vyjadruje túžbu po stabilite, inštitúciách a udržiavaní dlhoročných tradícií. Podobne v predchádzajúcich prezidentských voľbách v roku 2019 bola zvolená Zuzana Čaputová (PS), ktorú vystriedal Peter Pellegrini (Hlas), kde stranu PS môžeme nazvať tekutá a Hlas označiť ako pevná modernita.

Použili sme údaje z parlamentných volieb 2023, druhého kola prezidentských volieb 2024 (binárne hlasovanie medzi dvoma kandidátmi) a výsledky volieb do Európskeho parlamentu 2024. Najskôr sme porovnali hlavné mesto Bratislavu s krajskými mestami, aby sme zistili prepojenie miest s hlavným mestom. Zahnuté boli aj mestá Martin (55 tis. obyvateľov) a Poprad (52 tis. obyvateľov). Následne sa zisťovala odchýlka v hlasovaní medzi krajskými mestami (plus prímestskými zónami) a vidieckymi oblasťami. Tieto údaje sme porovnali s 3 podkategóriami vidieckych poštových smerovacích čísel na základe ich ekonomickej prepojenosti s mestami. Nakoniec boli vidiecke poštové smerovacie čísla roztriedené podľa 7 skúmaných krajov. Bratislavský kraj bol zo štúdie vynechaný, pretože nemá dostatočný počet

vidieckych oblastí. Zároveň je to najmenší región, ktorý pokrýva len 4,2 % celkovej rozlohy Slovenska.

3 Výsledky a diskusia

Bratislava má kozmopolitný charakter a s ním aj pomerne *tekutý* volebný model; a tento trend pretrváva (obr. 2). V parlamentných voľbách v roku 2023 získala strana PS 49,6 % hlasov.

Obrázok 2 Výsledky hlasovania na základe regiónov ako celku

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov parlamentných volieb 2023

Pokiaľ ide o krajské centrá, najbližšie kraje k Bratislave (Trnavský, Trenčiansky) majú tiež volebnú zhodu s hlavným mestom, rovnako ako Žilinský kraj. Tieto štyri kraje reprezentujú oblasti s vysokou mierou kapitálového rastu a zahraničných investícií. Zistili sme však značnú rozdielnosť v hlasovaní smerom na východ, kde Prešov a Poprad výrazne hlasujú za opozíciu 2024 (tekutá modernita) a Košice výrazne hlasujú za koalíciu (pevná modernita). Keďže krajské mestá sú východiskom pre ostatné regióny, nemožno hovoriť o zaujatosti v prospech jedného z politických táborov podľa hustoty obyvateľstva.

Do tabuliek boli ďalej zaradené mikropolitné centrá (10 - 40 tis. obyvateľov). Malé mestá, ktoré sa nachádzali v tesnej blízkosti veľkých miest, boli vylúčené, pretože mali tendenciu sa správať ako širšie okolie krajských miest, a tak sme sledovali len 42 mikropolitných centier. Len v Trnavskom kraji zvíťazila tekutá opozičná strana nad pevnou koalíciou. Z tohto pozorovania vyplýva, že mestá v blízkosti Bratislavy sa značne líšia od ostatných krajov,

pričom tieto preferencie sa prenášajú do bezprostredného okolia. Mikroregionálne centrá boli pevne v rukách pevnej koalície.

Tabuľka 3 Výsledky hlasovania v parlamentných voľbách v mestských oblastiach

Regionálne mestské centrá (+2 mestské centrá)	Mestské centrá		počet miest	Mikropolitné centrá	
	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)		Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)
Bratislava	32,6 %	49,6 % víťaz			
B. Bystrica	49,6 % víťaz	32,6 %	8	51,3 % víťaz	30,8 %
Košice	49,6 % víťaz	32,6 %	5	40,0 % víťaz	36,1 %
Nitra	46 % víťaz	42 %	5	44,5 % víťaz	34,3 %
Prešov	38,8 %	48 % víťaz	10	49,1 % víťaz	39,2 %
Trenčín	41,3 %	46,7 % víťaz	5	53,0 % víťaz	33,8 %
Trnava	40,8 %	46,8 % víťaz	4	39,0 %	43,7 % víťaz
Žilina	42,9 %	45,6 % víťaz	5	49,1 % víťaz	38,3 %
Poprad*	40,1 %	49,6 % víťaz			
Martin*	47,6 % víťaz	32,6 %			

* Mesto Martin a Poprad nie sú krajskými mestami, ale veľkosťou patria medzi mestá nad 50 tisíc obyvateľov.

Zdroj: vlastné spracovanie

Predpokladali sme, že volebné správanie vo vidieckych oblastiach sa bude líšiť podľa ekonomického prepojenia (t. j. život na vidieku/práca v meste vs. život na vidieku/práca na vidieku), ale žiadne výraznejšie rozdiely sa nezistili (tabuľka 4). Volebné vzorce boli pomerne homogénne v prospech pevnej koalície. Ak sa primárne mesto definuje z hľadiska tekutosti (t. j. progresívne a kozmopolitné), potom je tento trend zjavný v hlavnom meste. Krajské mestá sa nedajú podľa tohto analytického rámca zaradiť. Mikropolitné centrá a vidiecke oblasti zostávajú v tábore *pevnej* modernity napriek akejkoľvek ekonomickej prepojenosti s mestskými centrami.

Tabuľka 4 Výsledky hlasovania v parlamentných voľbách vo vidieckych oblastiach

Región	Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie Vidiiek			Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie na mesto Mestská Dominancia			Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie na mesto Mikropolitná Dominancia		
	# PSČ	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)	# PSČ	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)	# PSČ	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)
B. Bystrica	59	44,4 % víťaz	24,4 %	56	55,9 % víťaz	28,4 %	35	44,5% víťaz	26,7 %
Košice	57	45,3 % víťaz	30,4 %	55	39,8 % víťaz	33,0 %	10	35,6% víťaz	31,5 %
Nitra	63	37,2 % víťaz	24,3 %	79	49,2 % víťaz	28,3 %	67	46,9% víťaz	22,8 %
Prešov	48	49,1 % víťaz	39,4 %	56	45,1 % víťaz	42,3 %	50	52,7% víťaz	35,8 %
Trenčín	22	57,6 % víťaz	29,7 %	24	56,5 % víťaz	30,0 %	28	57,9% víťaz	28,1 %
Trnava	5	42,0 % víťaz	31,2 %	84	31,5 % víťaz	39,9 %	21	31,2% víťaz	26,9 %
Žilina	28	46,3 % víťaz	41,5 %	49	47,7 % víťaz	31,7 %	25	47,5% víťaz	37,6 %
Spolu	282	46,0 %	31,5 %	403	46,3 %	33,4 %	236	45,2%	30 %

Zdroj: vlastné spracovanie

V nasledujúcej tabuľke 5 je možné pozorovať pomerne veľký počet hlasov, ktoré získali strany, ktoré nedosiahli 5 % hranicu vstupu do parlamentu. V parlamentných voľbách v roku 2023 kandidovalo 25 strán, čo znamená, že 17 strán sa neumiestnilo. Tieto neúspešné hlasy sú prevažne z menej obývaných, vidieckych oblastí.

Tabuľka 5, „Stratené hlasy“ (strany získali menej ako 5 % z celkového počtu hlasov)

Regióny (+2 mestské centrá)	Mestské centrá	Mikropolitné centrá	Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie Vidiiek	Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie na mesto Mestská Dominancia	Trvalý pobyt na vidieku/ Ekonomické prepojenie na mesto Mikropolitná Dominancia
Bratislava	17,8 %				
B. Bystrica	17,8 %	17,9 %	31,2 %	15,7 %	28,8 % † ⁵
Košice	17,8 %	23,9 % † ²	24,3 %	27,2 %	32,9 %
Nitra	12,0 %	21,2 %	38,7 % † ³	22,5 %	30,3 %
Prešov	13,2 %	11,7 %	11,5 %	12,6 %	11,5 %
Trenčín	12,0 %	13,2 %	12,7 %	13,5 %	14,0 %
Trnava	12,4 %	17,3 %	26,8 %	28,6 % † ⁴	41,9 % † ⁶
Žilina	11,5 %	12,6 %	12,2 %	20,6 %	14,9 %
Poprad*	13,3 %				
Martin*	12,8 %				
Spolu	14,1 %	16,8 %	22,5 %	20,1 %	24,9 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Detailnejšie sme sa pozreli na oblasti, v ktorých viac ako 1 z 5 ľudí hlasovalo za kandidátov, ktorí nespĺňajú 5-percentnú hranicu. V posledných voľbách bolo ďalších 5 strán, ktoré reprezentovali hlasy v rozmedzí ~1-5 % z celkového počtu hlasov. Sem môžeme opäť na základe predvolebných programov, ktoré deklarujú buď pevnú alebo tekutú modernitu definovanú v teoretickej časti, zaradiť strany ako:

- Sme Rodina (etablovaná strana; tekutá, progresívne orientovaná),
- Demokrati (nová strana; tekutá, progresívne orientovaná),
- Szövetség - Aliancia (nová maďarská strana) - väčšinou pevná,
- Republika (nová strana; pevná, krajne pravicová)[†],
- ESNS (etablovaná strana; pevná, krajne pravicová).

Ďalej sme skúmali strany, ktoré sa nedostali na hranicu potrebnú pre získanie kresla v parlamente (tabuľka 6). V okresoch hraničiacich s Maďarskom sa darilo maďarskej strane, čo vzhľadom na počet obyvateľov maďarskej národnosti nie je nič zvláštne. Do roku 2016 sa maďarskej strane darilo dosiahnuť 5% hranicu, ale v posledných dvoch parlamentných voľbách sa do parlamentu nedostala.

[†] Pojem krajná pravica si netreba zamieňať s trhovejším prístupom k vládnutiu (pravica) na rozdiel od ľavicovejšieho (socialistického) prístupu. Krajná pravica sa používa na označenie extrémneho nacionalizmu s autoritárskym apelom. V skutočnosti môže byť krajne pravicová strana ľavicovo orientovaná. Platí pre strany Republika a ESNS.

Tabuľka 6 Strata hlasov v prospech strán s nízkym celkovým počtom hlasov (1 % - 5 %)

Oblasti	Sme Rodina / Demokrati <i>tekuté</i>	Maďarská strana Szövetség– Aliancia väčšinou <i>pevné</i>	Krajne pravicové strany ESNS / Republika <i>pevné</i>
Bratislava - hlavné mesto	6,5 %	0,5	3,1 %
Košice - mikropolitné centrá	5,6 %	8 %	6 %
Nitra - býva vidiek / práca vidiek	1,6 %	35,4 %	2,4 %
Trnava - býva vidiek / práca mesto	2,4 %	15,9 %	2,8 %
B.Bystrica - býva vidiek / práca mikropolitné centrum	2,3 %	15,4 %	3,5 %
Trnava - býva vidiek / práca mikro / najvyššia strata hlasov	1,7 %	34,4 %	2,2 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Nasledovala analýza prezidentských volieb, ktoré sa konali v dvoch kolách, pretože v prvom kole žiaden kandidát nezískal nadpolovičnú väčšinu hlasov. Rozhodli sme sa použiť iba údaje z dvojkolového hlasovania medzi Petrom Pellegrinim a Ivanom Korčokom. Toto hlasovanie ukázalo výrazné rozdelenie na mestá a obce. Všetky mestá hlasovali za tekutú modernitu (Korčok), zatiaľ čo pevná modernita (Pellegrini) zvíťazila vo väčšine mikropolitných centier; výnimku tvoril Trnavský kraj, ktorý je najbližšie k Bratislave (Tabuľka 7).

Tabuľka 7 Prezidentské voľby - mestské centrá

Regióny (+2 mestské centrá)	Mestské centrá		Počet miest	Mikropolitné centrá	
	Koalícia (pevná) Pellegrini	Opozícia (tekutá) Korčok		Koalícia (pevná) Pellegrini	Opozícia (tekutá) Korčok
Bratislava	31,0%	69,0% víťaz			
B. Bystrica	47,1%	52,9% víťaz	8	60,8% víťaz	39,2%
Košice	43,6%	56,4% víťaz	5	56,0% víťaz	44,0%
Nitra	48,1%	51,9% víťaz	5	52,2% víťaz	47,8%
Prešov	42,7%	57,3% víťaz	10	59,7% víťaz	40,3%
Trenčín	43,7%	56,3% víťaz	9	57,6% víťaz	42,4%
Trnava	43,6%	56,4% víťaz	4	45,4%	54,6% víťaz
Žilina	45,5%	54,5% víťaz	5	53,7% víťaz	46,3%
Poprad*	46,4%	53,6% víťaz			
Martin*	49,3%	50,7% výhra			

Zdroj: vlastné spracovanie

Podobne ako v parlamentných voľbách, aj vo vidieckych oblastiach sa hlasovalo stabilne, bez ohľadu na ekonomické prepojenie s mestským centrom. Pri binárnom hlasovaní medzi dvoma kandidátmi boli výsledky ešte výraznejšie ako v parlamentných voľbách (Tabuľka 8).

Tabuľka 8 Prezidentské voľby - vidiecke obce

Región	Vidiecka rezidencia/ Ekonomické prepojenie na vidiek			Vidiecke rezidencia/ Ekonomicky prepojené na mesto/ Mestská Dominancia			Vidiecke rezidencia/ Ekonomicky Mestská Mikropolitná Dominancia		
	# PZČ	Koalícia (pevná) Pellegrini	Opozícia (tekutá) Korčok	# PZČ	Koalícia (pevná) Pellegrini	Opozícia (tekutá) Korčok	# PZČ	Koalícia (pevná) Pellegrini	Opozícia (tekutá) Korčok
B. Bystrica	59	70,4 %	29,6 %	56	71,1 %	28,9 %	35	69,0%	31,0 %
Košice	57	73,5 %	26,5 %	55	66,4 %	33,6 %	10	58,8 %	41,2 %
Nitra	63	69,1 %	30,9 %	79	63,5 %	36,5 %	67	69,8 %	30,2 %
Prešov	48	65,3 %	34,7 %	56	60,4 %	39,6 %	50	69,9 %	30,1 %
Trenčín	22	63,5 %	36,5 %	24	61,7 %	38,3 %	28	65,4 %	34,6 %
Trnava	5	61,3 %	38,7 %	84	56,0 %	44,0 %	21	57,1 %	42,9 %
Žilina	28	54,5 %	45,5 %	49	65,7 %	34,3 %	25	54,1 %	45,9 %
Spolu	282	65,4 %	34,6 %	403	63,5 %	36,5 %	236	63,4 %	36,6 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Posledným analyzovaným hlasovaním boli voľby do Európskeho parlamentu v júni 2024. Európska komisia (de Dominics a kol., 2020) zverejnila analýzu hlasov proti Európskej únii (EÚ), v ktorej sa zistilo, že vo vidieckych oblastiach sa častejšie hlasuje za strany vyjadrujúce sa proti EÚ, a že mladší voliči viac podporujú EÚ. V správe dospeli k záveru, že sociálno-demografické premenné, ako napríklad zníženie nezamestnanosti, hospodársky rast a zlepšovanie vzdelanostnej úrovne zvyšujú podporu EÚ. Dijkstra a kol. (2020) zistili, že vyššia volebná účasť vedie k nižšiemu podielu hlasov proti EÚ. V období pred parlamentnými voľbami do EÚ sa vo vidieckych oblastiach na Slovensku vo väčšej miere objavovali proti-únijné billboardy (obľúbený spôsob komunikácie krajne pravicových strán).

Pred analýzou konečných výsledkov volieb do Európskeho parlamentu je potrebné poznamenať, že 15. mája 2024 došlo k pokusu o atentát na premiéra Roberta Fica. To s najväčšou pravdepodobnosťou ovplyvnilo výsledky volieb, ktoré sa konali o 24 dní neskôr.

Vo voľbách do Európskeho parlamentu uspelo 5 strán, ktoré získali 15 zástupcov v Bruseli: 6 koalícia (5 SMER, 1 Hlas), 7 opozícia (6 PS, 1 KDĽ) a 2 novovzniknutá krajne pravicová strana (Republika). Za stratené hlasy možno považovať 18 z 23 strán. Veľkú časť tohto hlasovania možno považovať za memorandum o EÚ a NATO, pričom opozícia (PS, Hlas) je otvorene za EÚ/NATO, podporuje Ukrajinu; koalícia (SMER, Hlas) je proti EÚ/NATO, nepodporuje Ukrajinu; a Republika (krajná pravica) je otvorene proti EÚ/NATO, nepodporuje Ukrajinu. Tak ako predtým, tekutá modernita výrazne prevyšovala pevnú modernitu v mestách,

zatiaľ čo v mikropolitných centrách to bolo naopak. Podobne ako predtým, *pevná* koalícia zvíťazila v mikropolitných centrách s výnimkou Trnavy (najbližšie k Bratislave).

Tabuľka 9 Voľby do EÚ - mestské centrá verzus mikropolitné centrá

Krajské mestá +2 mestá	Mestské centrá				Mikropolitné centrá			
	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)	Krajne pravicové	Strata hlasov	Koalícia (pevná)	Opozícia (tekutá)	Krajne pravicové	Strata hlasov
Bratislava	20,3	52,5	7,2	25,2				
B. Bystrica	31,7	41,6	10,4	16,4	38	20	13,9	28,1
Košice	22,9	43,6	9,6	23,9	34,5	29,9	13	25,2
Nitra	32,9	38,8	11,5	16,8	32,1	30,1	10,4	27,3
Prešov	28,6	44,8	9,8	16,8	38,7	31,4	13,1	22,3
Trenčín	30,6	42,1	10,8	16,5	39,3	30,1	14,8	15,8
Trnava	28,7	42	12	17,4	30,4	37,4	13,1	19,1
Žilina	30,2	39,7	11,4	18,8	35,6	32,7	14,7	17
Poprad	28,8	40,2	12,8	18,2				
Martin	34,1	35,4	13,6	17,2				
Spolu	28,9	42,1	10,9	18,7	35,5	30,0	13,3	28,9

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri tomto type výskumu hrozí nebezpečenstvo apofenického skreslenia (t. j. hľadania vzorov, ktoré neexistujú). Je ťažké oddeliť vzorce, ktoré prispievajú k volebným cyklom, pretože každé voľby prinášajú novú dynamiku. V tomto výskume sme sa pozreli na vidiecke oblasti ako na miesto bydliska a zároveň kategorizovali tieto obce na základe ich ekonomického prepojenia na veľké a malé mestá (mikropolitné centrá). Predpokladali sme, že tieto väzby prinesú odlišné výsledky, to sa však nepotvrdilo. Skôr naopak, volebné modely na vidieku majú tendenciu byť rovnaké. Zistili sme, že celkovo 234 vidieckych oblastí hlasovalo za tekutú opozíciu (v parlamentných voľbách), ale v sumáre možno povedať, že voľba tekutej modernity sa objavuje skôr v prostredí kozmopolitnejších miest.

Doteraz bola snaha skôr sa vyhýbať označovaniu jednotlivých politických strán ako progresívneho hlasu - okrem označenia opozície z r. 2023. Súčasnú koalíčnú vládu vedie R. Fico, ktorý bol predtým zvolený za premiéra v rokoch 2016, 2012 aj 2006. Progresívnejšie strany boli zvolené v rokoch 2020, 2010 a 2002. Toto cyklické striedanie pevného a tekutého možno považovať za reakciu na viaceré kľúčové udalosti, ako napr. rozpad Československa v roku 1993, ktorý bol rozhodne výraznou udalosťou s dôsledkom návratu kontroly nad riadením štátu na slovenské územie. Keď k tomu došlo, tekuté riešenia sa stali nevyhnutnými pre ekonomické prežitie, ktoré viedlo k prijatiu do EÚ v roku 2004 a k prijatiu eura v roku 2009. Ďalšími takými kľúčovými udalosťami, ktoré vyvolali striedanie pevného a tekutého, boli pandémie COVID-19 či silná podpora vojenského zbrojenia na Ukrajine po invázii Ruska.

V politickej súťaži musí existovať určitá miera názorových rozdielov, no prebiehajúci proces polarizácie spôsobuje, že ľudia sa čoraz viac „zjednocujú podľa jednej dimenzie a čoraz viac vnímajú a opisujú politiku a spoločnosť v pojmoch ‚my‘ verzus ‚oni‘“ (McCoy, 2018). Polarizácia je dokonca zahrnutá v samotnej definícii populizmu v podobe nezmieriteľného rozporu medzi zlými, skorumpovanými elitami a cnostnými ľuďmi (Mudde, 2007). K tomu prispel nástup sociálnych médií a kultúry tzv. influencerov, ktorí podporujú tekutú modernitu.

Z uvedených rozdielov medzi *pevným* a *tekutým* vyplýva, že potreba prispôbiť sa normám EÚ viedla k nutnosti zmeny a akceptácie cudzieho. Relatívna ekonomická prosperita posúva podnety späť do pevného tábora. COVID-19, utečenecké krízy z vojen na Blízkom východe a Ukrajine, ako aj ekonomickí migranti z Afriky zvýšili strach z „inakosti“, čo znížilo túžbu po „tekutom kozmopolitizme“ a dokonca aj po jednote EÚ.

Je potrebné zvážiť aj budúcnosť ekonomického prepojenia, keďže pracovný priestor sa pravdepodobne ešte viac decentralizuje, pričom práca z domu a digitálna práca (telework) uberajú na význame fyzickej prítomnosti v mestskom centre. Mohli by sme uvažovať o voličovi, ktorý sa „prestáhuje“, prinesie *tekuté* volebné preferencie na vidiek. Tento výskum však naznačuje, že opak môže byť pravdou, keďže obyvatelia, ktorí sa prisťahujú na vidiek, môžu v skutočnosti prijať *pevnejšie* zmýšľanie, tzn. ľudia, ktorí sa sťahujú z mesta, hľadajú skôr to, čo je *pevné*.

Záver

Rozdelenie obyvateľstva na vidiecke a mestské nie je ničím výnimočným, keďže ide o pomerne častý jav, ktorý sa s rastúcou urbanizáciou ešte viac prehlbuje. V tomto článku sme navrhli preformulovanie politických rozdielov na základe konceptu *tekutej* a *pevnej* modernity sociológa Zigmunta Baumana. Zatiaľ čo prvá (tekutá modernita) zahŕňa premenlivú a dynamickú povahu moderného života, druhá (pevná modernita) túži po stabilných štruktúrach, jasnej hierarchii a presne definovaných spoločenských rolách. Tieto dva tábory sa prirodzene líšia z hľadiska lokality, pričom *tekutá* spoločnosť sa usadila v mestskom centre, zatiaľ čo *pevná* spoločnosť sídli skôr na vidieku. Tento binárny pohľad je však príliš zjednodušený. Obyvateľ vidieka má rôznu úroveň zakotvenosti v mestskom centre, ktorá nie je vždy založená na vzdialenosti (t. j. predmestia a exurby). Anthony Giddens naznačil, že časová vzdialenosť nie je len fyzická, ale aj sociálna (in Cohen, 1989).

V tomto výskume sme najprv rozdelili vidiecke poštové smerovacie čísla do kategórií podľa ich ekonomickej prepojenosti s mestskými centrami (čisto vidiecke oblasti, vidiecke oblasti prepojené s mestom, vidiecke oblasti prepojené s mikropolitným centrom). Menej ako

31 % vidieckych poštových smerovacích čísel možno považovať za skutočne vidiecke, pričom viac ako polovica zamestnancov žije a pracuje vo vidieckom prostredí. Aj pri 13,8 % pracovných zmlúv spojených s Bratislavou a 43,7 % s ďalšími mestskými centrami existuje vysoká miera prepojenosti s urbanizmom. To vytvorilo základ pre odpoveď na VO1. Poukázali sme na to, že pri takomto delení nie je väčšina územia Slovenska vidiecka, pretože len 282 z 921 oblastí bolo naozaj vidieckych. Pri uvedenom trojakom rozdelení vidieckych oblastí na základe ekonomickej prepojenosti predpokladáme, že medzi jednotlivými typmi vidieka bude existovať vysoká miera rozdielov vo volebných preferenciách, na základe čoho sme zodpovedali VO2. Druhá výskumná otázka predpokladala, že ekonomické prepojenie vidieka a mesta vplyva na voličský model obyvateľov vidieka. To sa nepotvrdilo, keďže vo všetkých troch analýzach volebných výsledkoch boli rozdiely v hlasovaní dosť podobné. Na vidieku sme tiež zistili väčšiu tendenciu k strate hlasov pre strany, ktoré sa nedostali do parlamentu, najmä u maďarskej menšiny.

Nedávne udalosti, konkrétne kríza COVID-19 a vojna na Ukrajine, prehĺbili polarizáciu spoločnosti. Tá zvýšila aj napätie súvisiace s výsledkami prezidentských volieb na jar 2024, ktoré mohli prispieť k pokusu o atentát na premiéra Róberta Fica. Výsledky slovenských volieb nemožno vnímať izolovane, keďže voľby sa konali počas najväčšej existenčnej krízy EÚ po ruskom napadnutí suverénneho štátu – Ukrajiny; nehovoriac o migračných krízach spôsobených konfliktami na Blízkom východe a v Afrike. Predtým ešte COVID-19 uviedol nemocnice a ich lekárov do krízového režimu. Preto je na zváženie, či by sa “možnosť voliť” nemala považovať za občiansku povinnosť. Niektoré krajiny to robia, napr. v Austrálii, Belgicku a väčšine Južnej Ameriky sú voľby povinné. Rovnako aj občania dlhšie žijúci mimo svojej krajiny môžu stratiť hlasovacie práva (napr. v Austrálii, Spojenom kráľovstve, Kanade, Nemecku, Írsku, Japonsku).

Slovensko je malá hornatá krajina s rovnomerným rozložením miest a okolo 40 % vidieckeho obyvateľstva (Gajdoš, 2009). Nachádza sa tu však iba jedna metropolitná oblasť (Bratislava) a všetky ostatné mestá sú malé. Obmedzením nášho výskumu preto je, že výsledky tejto štúdie nie sú aplikovateľné na krajiny s väčšími alebo viacerými konkurenčnými metropolitnými oblasťami, prípadne na krajiny s väčšou rozlohou. Táto štúdia však poukázala na potrebu vhodnejších zastrešujúcich deskriptorov pre politické pozície, pretože súčasné označenia ľavica/pravica, populista/progresívec, nacionalistický/kozmpolitný, konzervatívny/liberálny, často nedokážu charakterizovať správnu dichotómiu v politickej rétorike, ktorá môže byť predmetom budúceho výskumu. Tento príspevok sa tiež zameril na

deskriptívnu analýzu volebných dát; v ďalšom výskume by sa mohla využiť regresná analýza, resp. štatistické porovnania skupín volebných výsledkov.

Grantová podpora: Tento príspevok bol podporený Slovenskou vedeckou grantovou agentúrou VEGA č. 1/0449/23 v rámci projektu „Rozvoj obcí na Slovensku z hľadiska spotrebiteľských príležitostí v post-krízovom prostredí“.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Alberti, L. B. (1991). *On the Art of Building in Ten Books*. The MIT Press.
- [2] Anderson, C. D. & Stephenson, L. B. (2010). *The puzzle of elections and voting in Canada. Voting Behaviour in Canada*. UBC Press. 1 - 39. Dostupné na: <https://www.ubcpres.ca/asset/9164/1/9780774817837.pdf>
- [3] Bauman, Z. (2000). *Modernity and the Holocaust*. Cornell University Press.
- [4] Bauman, Z. (2013). *Liquid modernity*. John Wiley & Sons.
- [5] Bauman, Z., & Haugaard, M. (2008). Liquid modernity and power: A dialogue with Zygmunt Bauman. *Journal of Power*, 1(2), 111-130.
- [6] Bobbio, N. (1996). *Left and right: The significance of a political distinction*. University of Chicago Press. 145 p. Dostupné na: <https://mronline.org/wp-content/uploads/2018/07/Bobbio-Norberto-Left-and-Right-Significance-Political-Distinction.pdf>
- [7] Champion, T., & Hugo, G. (2017). Introduction: Moving beyond the urban-rural dichotomy. In *New forms of urbanization* (pp. 3-24). Routledge.
- [8] Cohen, G. A. (1989). On the currency of egalitarian justice. *Ethics*, 99(4), 906-944.
- [9] Dahly, D. L., & Adair, L. S. (2007). Quantifying the urban environment: a scale measure of urbanicity outperforms the urban-rural dichotomy. *Social science & medicine*, 64(7), 1407-1419.
- [10] De Dominicis, L., Dijkstra, L. & Pontarollo, N. (2020). *The urban-rural divide in anti-EU vote. European Commission*. 24 p. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/defc4587-a181-11eb-b85c-01aa75ed71a1>
- [11] Democracy Report 2024: Democracy Winning and Losing at the Ballot. University of Gothenburg: V-Dem Institute.
- [12] Dijkstra, L., Poelman, H., & Rodríguez-Pose, A. (2020). The geography of EU discontent. *Regional Studies*, 54(6). 737 - 753. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>
- [13] Emanuele V. (2017). *The hidden cleavage of the French election: Macron, Le Pen and the urban-rural conflict*. In De Sio L. & Emanuele V. (Eds.) (2018). *The year of challengers? Issues, public opinion, and elections in Western Europe in 2017*. 91 – 95. Dostupné na: https://cise.luiss.it/cise/wp-content/uploads/2017/12/CISE010_2018_10EN_A4.pdf
- [14] Garrett, P. M. (2012). From ‘solid modernity’ to ‘liquid modernity’? Zygmunt Bauman and social work. *British Journal of Social Work*, 42(4), 634-651.

- [15] Gajdoš, P., Moravanská, K. & Falt'an, L. (2009). *Specifics of the municipal development in Slovakia - typological analysis*. Sociological Institute of the Slovak Academy of Sciences.
- [16] Hlatky, Roman. "Slovakia: Nations in Transit 2023 Country Report." Freedom House, 2023.
- [17] Chamorel, P. (2019). Macron versus the yellow vests. *Journal of Democracy*, 30(4), 48 - 62. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0068>
- [18] Kaufman, C. N. (2021). Where are the values voters? Ideological constraint and stability among rural, suburban, and urban populations in the United States. *Journal of Rural Studies*, 88, 169 - 180. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.10.019>
- [19] Klimovský, D. (2010). Public Administration Reform in Slovakia: 20 years of experience with different institutional settings at the local and regional levels. *Analytical*, (05), 28-55.
- [20] Klimovský, D. (2022). Slovakia: A gradual weakening of political parties in a stable local electoral system. In *The Routledge handbook of local elections and voting in Europe* (pp. 337-346). Routledge.
- [21] Konjar, M., Kosanović, S., Popović, S. G., & Fikfak, A. (2018). Urban/rural dichotomy and the forms-in-between. *Sustain Resil*, 149.
- [22] Krivý, V. (2000). *Politické orientácie na Slovensku – skupinové profily*. Inštitút pre verejné otázky, 101 s.
- [23] Marcinkiewicz, K. (2018). The economy or an urban–rural divide? Explaining spatial patterns of voting behaviour in Poland. *East European politics and societies*, 32(4), 693 – 719. <https://doi.org/10.1177/0888325417739955>
- [24] McCoy, J., Rahman, T. & Somer, M. (2018). Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities. *American Behavioral Scientist*. 62(1), 16 - 42. <https://doi.org/10.1177/0002764218759576>
- [25] Mettler, S. & Brown, T. (2022). The growing rural-urban political divide and democratic vulnerability. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 699(1), 130 - 142. <https://doi.org/10.1177/00027162211070061>
- [26] Mudde, C. (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press. 385 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492037>
- [27] Nord, M. a kol. (2024). *Democracy Report 2024: Democracy Winning and Losing at the Ballot*. University of Gothenburg: V-Dem Institute
- [28] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2019). Defining Functional Urban Areas. Dostupné na: https://human-settlement.emergency.copernicus.eu/documents/GHSL_FUA_2019.pdf#:~:text=Function%20Urban%20Areas%20%28FUAs%29%2C%20as%20defined%20by%20the,part%20of%20the%20city%E2%80%99s%20labour%20market%20%28%E2%80%98commuting%20zone%E2%80%99%29.
- [29] OSN (2020). World Cities Report 2020. United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) Dostupné na: <https://unhabitat.org/World%20Cities%20Report%202020>

- [30] Petrovič, F., & Maturkanič, P. (2022). Urban-Rural Dichotomy of Quality of Life. *Sustainability*, 14(14), 8658. <https://doi.org/10.3390/su141486>
- [31] Plešivčák, M. (2017). Ideology, cleavages, and voting behaviour in 2009 and 2013 regional elections in Slovakia. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 52(1), 90 - 105. <https://doi.org/10.14712/23361980.2017.8>
- [32] Prysby, C. & Scavo, C. (2004). *Voting Behaviour in the 2004 Election*. Dostupné na: <https://www.icpsr.umich.edu/web/pages/instructors/setups/>
- [33] Rodríguez-Pose A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189 - 209. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>
- [34] Sabharwal, T. (2017). Media Influence on Voting Patterns: Analysing Urban-Rural Differentials. *Intellectual Resonance*, 3(5), 47 - 63.
- [35] Shabad, G. & Slomczynski, K. M. (1999). Political identities in the initial phase of systemic transformation in Poland: A test of the tabula rasa hypothesis. *Comparative Political Studies*, 32(6), 690 - 723. <https://doi.org/10.1177/0010414099032006002>
- [36] Staffan I. et al. (2022) Codebook Varieties of Party Identity and Organization. Dostupné na: <https://www.v-dem.net/data/v-party-dataset/country-party-date-v2/>
- [37] Taylor, Z., Lucas, J., Armstrong, D. A., & Bakker, R. (2023). The Development of the Urban-Rural Cleavage in Anglo-American Democracies. *Comparative Political Studies*, 57(8), 1339 - 1374. <https://doi.org/10.1177/00104140231194060>
- [38] U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service (USDA) (b.d.) *Rural-Urban Continuum Codes*. Dostupné na: <https://www.ers.usda.gov>
- [39] Valero, D., E. (2022). From Brexit to VOX: Populist policy narratives about rurality in Europe and the populist challenges for the rural-urban divide. *Rural Sociology*, 87(S1), 758 - 783. <https://doi.org/10.1111/ruso.12410>